

Наукові перспективи
Видавнича група

ВІСНИК науки та
освіти
ISSN 2786-6165 (online)

серії: філологія, культура і мистецтво,
педагогіка, історія та археологія, соціологія

Bulletin of Science and Education

№ 3(33) 2025

Видавнича група «Наукові перспективи»
Християнська академія педагогічних наук України

«Вісник науки та освіти»

*(Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія»,
Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)*

Випуск № 3(33) 2025

Київ – 2025

Publishing Group «Scientific Perspectives»

Christian Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

"Bulletin of Science and Education"

*(Series" Philology ", Series" Pedagogy ", Series" Sociology ",
Series" Culture and Art ", Series" History and Archeology")*

Issue № 3(33) 2025

Kiev – 2025

**«Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка»,
Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та
археологія»)»: журнал. 2025. № 3(33) 2025. С. 2230**

*Рекомендовано до видавництва Всеукраїнською Асамблеєю докторів наук з державного управління
(Рішення від 31.03.2025, № 10/3-25)*

**Згідно наказу Міністерства освіти і науки України 10.10.2022
№ 894 журналу присвоєні категорії "Б" із історії та археології
(спеціальність - 032 Історія та археологія) та педагогіки
(спеціальність - 011 Освітні, педагогічні науки)**

**Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 23.12.2022
№ 1166 журналу присвоєна категорія Б з філології (спеціальність -
035 філологія)**

Журнал видається за підтримки Інституту філософії та соціології Національної академії наук Азербайджану, Всеукраїнської асоціації педагогів і психологів з духовно-морального виховання та Всеукраїнської асамблеї докторів наук з державного управління

Журнал публікує наукові розвідки з теоретичних та прикладних аспектів філології, соціології, науки про освіту, історії, археології, а також, культурології та мистецтвознавства з метою їх впровадження у сучасний науково-освітній простір.

Цільова аудиторія: вчені, лінгвісти, літературознавці, перекладачі, мистецтвознавці, культурознавці, педагоги, соціологи, історики, археологи, а також, інші фахівці з різних сфер життєдіяльності суспільства, де знаходиться застосування тематика наукового журналу

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), Research Bible, міжнародної пошукової системи Google Scholar

Головний редактор: Гурко Олена Василівна - доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, (Дніпро, Україна)

Редакційна колегія:

- ✚ Александрова (Верба) Оксана Олександрівна – доктор мистецтвознавства, доцент, професор кафедри теорії музики Харківського національного університету імені І. П. Котляревського, (Харків, Україна)
- ✚ Афонін Едуард Андрійович - доктор соціологічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, (Київ, Україна)
- ✚ Булатов Валерій Анатолійович - старший викладач кафедри дизайну Українського гуманітарного інституту, член спілки дизайнерів України
- ✚ Вакулик Ірина Іванівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації Національного університету біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)
- ✚ Волошенко Марина Олександрівна – доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології та соціальної роботи, Національний університет "Одеська політехніка" (Одеса, Україна)
- ✚ Вуколова Катерина Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри романо-германської філології та перекладу Білоцерківського національного аграрного університету (Біла Церква, Україна), доцент Дніпровського відділення центру наукових досліджень та викладання іноземних мов Національної академії наук України, Дніпро, Україна (Дніпро, Україна)
- ✚ Головна Алла Василівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✚ Гончарук Віталій Володимирович – к.пед.н., старший викладач кафедри хімії та екології «Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини», (м. Умань, Україна)
- ✚ Ісайкіна Олена Дмитрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії та документознавства Національного авіаційного університету, член Спілки краєзнавців України (Київ, Україна)

**Юдіна К.Є., Соколенко В.М., Єрошенко Г.А., Шарлай Н.М.,
Шевченко К.В., Павленко Г.П.** 1672
*ЗНАЧЕННЯ ЗАГАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В ПОДАЛЬШІЙ
ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
"МЕДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ" ТА МЕТОДОЛОГІЯ ЇХ РОЗВИТКУ ПІД
ЧАС ВИВЧЕННЯ ФІЗІОЛОГІЇ*

Ярова О.А., Немировська О.В., Різак Г.В. 1685
*ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ АДАПТАЦІЇ
ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ УКРАЇНСЬКОЇ РЕФОРМИ*

Ястребов М.М. 1700
*НЕОБХІДНІСТЬ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ІНФОРМАЦІЙНА
ПОЛІТИКА» МАЙБУТНІМИ СОЦІАЛЬНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ*

СЕРІЯ «ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ»

Анікевич А.С. 1710
ДІЯЛЬНІСТЬ КАЛАТРАВСЬКОГО ОРДЕНУ ДОБИ РЕКОНКІСТИ

Галевич С.Р. 1725
ВІЙСЬКОВА ПОЛІТИКА АЛЕКСІЯ І КОМНІНА

Горбань Т.Ю. 1735
*ПРОБЛЕМА «ДВОКУЛЬТУРНОСТІ» В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЛІТИЧНІЙ
ДУМЦІ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ
КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.*

Григорук Н.А., Костюк Л.В. 1748
*ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ДОСЯГНЕННЯ ОРГАНІЗАТОРІВ БОРОТЬБИ
АФРОАМЕРИКАНЦІВ ЗА ГРОМАДЯНСЬКІ ПРАВА В ПЕРШІЙ
ПОЛОВИНІ ХХ СТ.*

Даниленко О.В., Черевичний Г.С., Сухіна В.В. 1762
*ГРОШОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ 1995-1996 РОКІВ: ІСТОРИКО-
ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ*

Деревінський В.Ф. 1775
*АРХІВНА СПАДЩИНА Б. ХАВАРІВСЬКОГО (А МАТЕРІАЛАМИ
ЙОГО ІНТЕРВ'Ю)*

Довгоруку Ю.О. 1788
*АНАЛІЗ ТЕХНІЧНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗЕМЛЕРОБСЬКИХ
МАШИН В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ
РІЛЬНИЧОЇ МЕХАНІКИ*

УДК 94 (438)

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-3\(33\)-1748-1761](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-3(33)-1748-1761)

Григорук Наталія Анатоліївна кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, <https://orcid.org/0000-0001-7064-300X>

Костюк Леся Володимирівна кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, <https://orcid.org/0000-0003-4608-6906>

ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ДОСЯГНЕННЯ ОРГАНІЗАТОРІВ БОРОТЬБИ АФРОАМЕРИКАНЦІВ ЗА ГРОМАДЯНСЬКІ ПРАВА В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.

Анотація. У статті досліджено розвиток боротьби афроамериканців за громадянські права в першій половині ХХ ст., зосереджено увагу на діяльності головних організаторів рухів у боротьбі за громадянські права (простежено їхні погляди, ідеї, методи роботи).

Наукова новизна передбачає проведення на основі англomовних джерел та вивчення праць іноземних дослідників комплексного дослідження процесу боротьби афроамериканців за свої права, з метою подальшого впровадження отриманих результатів у вітчизняний науковий обіг.

Поштовхом до боротьби за громадянські права афроамериканців стали системна багаторічна дискримінація та расизм. Саме у ХХ столітті розпочали діяльність правозахисні організації, активізувалися масові рухи, які здебільшого ставили перед собою мету досягти для афроамериканців різних громадянських прав, гідного соціального забезпечення та поваги у суспільстві. Першими найвідомішими організаторами рухів афроамериканців за громадянські права стали такі особистості, як Малькольм Ікс, Мері Еліза Черч Террелл, Маркус Гарві, Гамільтон Х'юстон та інші. Вони висовували свої теорії, відкривали братства, товариства та організації, що боролися за припинення дискримінації. У своїх працях провідники боротьби закликали суспільство підтримувати темношкірих громадян. Вклад названих лідерів у боротьбу афроамериканців є неоціненним. Незважаючи на те, що їхні стартові ідеї та організація руху загалом були недосконалими, вони змогли досягти великого прориву щодо ставлення

суспільства до темношкірих громадян та закласти основу для майбутніх борців за громадянські права.

Порушена проблема досьгодні не втратила актуальності, незважаючи на досягнення рухів за громадянські права афроамериканців, наявність та дієвість численних організацій, чия робота спрямована на підтримку расових меншин.

Ключові слова: афроамериканці, боротьба, громадянські права, лідер, організація, рух.

Hryhoruk Nataliia Anatoliivna PhD in History, Associate Professor, Associate Professor of the Department of World History and Religious Studies, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, <https://orcid.org/0000-0001-7064-300X>

Kostiuk Lesia Volodymyrivna PhD in History, Associate Professor, Associate Professor of the Department of World History and Religious Studies, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, <https://orcid.org/0000-0003-4608-6906>

ACTIVITIES AND ACHIEVEMENTS OF THE ORGANISERS OF THE AFRICAN AMERICAN STRUGGLE FOR CIVIL RIGHTS IN THE FIRST HALF OF THE TWENTIETH CENTURY

Abstract. The article examines the development of the struggle of African Americans for civil rights in the first half of the twentieth century, focusing on the activities of the main organisers of movements in the struggle for civil rights (tracing their views, ideas, methods of work).

The scientific novelty involves conducting a comprehensive study of the process of African Americans' struggle for their rights based on English-language sources and studying the works of foreign researchers, with a view to further implementing the results obtained in the national scientific circulation.

The struggle for civil rights of African Americans was triggered by systemic long-term discrimination and racism. It was in the twentieth century that human rights organisations began their activities, and mass movements intensified, mostly aimed at achieving various civil rights for African Americans, decent social security and respect in society. The first and most famous organisers of the African American civil rights movements were such personalities as Malcolm X, Mary Eliza Church Terrell, Marcus Garvey, Hamilton Houston and others. They put forward their theories, opened fraternities, societies and organisations that fought to end discrimination. In their writings, the leaders of

the struggle called on society to support black citizens. The contribution of these leaders to the struggle of African Americans is invaluable. Although their initial ideas and organisation of the movement were imperfect, they managed to achieve a major breakthrough in the way society treated black people and laid the groundwork for future civil rights activists.

The problem has not lost its relevance to this day, despite the achievements of the African American civil rights movements and the existence and effectiveness of numerous organisations whose work is aimed at supporting racial minorities.

Keywords: African Americans, struggle, civil rights, leader, organisation, movement.

Постановка проблеми. Упродовж останніх років людство здійснило значний технологічний прорив, достатньо добре дослідило сонячну систему та планує колонізувати інші планети, проте, попри названі наукові здобутки, у сучасному суспільстві досі мають місце расизм та сегрегація. На жаль, явища, які мали залишитися в далекому минулому, досі мають чимало прихильників у різних країнах, незалежно від системи соціального устрою, форми правління чи релігійних показників.

Американська демократія з кінця XVIII ст. стала взірцем для розбудови громадянського суспільства. Проте на демократичний устрій Сполучених Штатів не одне десятиліття впливала проблема расової дискримінації. Незважаючи на те, що ще в одному з фундаментальних актів американської демократії, а саме в Декларації про незалежність, підкреслено рівноправність усіх громадян, на практиці темношкіре населення постійно потерпало від утисків їхніх громадянських прав.

На початку XX ст. ставлення суспільства до темношкірих громадян почало змінюватися: населення почало відкрито висловлюватися про неприпустимість расової дискримінації. Беручи за основу здобутки борців за громадянські права в XIX ст., нові організатори боротьби за права темношкірих американців добивалися належних їм прав, покращення соціального статусу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання дослідження діяльності та досягнень головних провідників у боротьбі афроамериканців за громадянські права є постійною темою наукового інтересу. Порушена тема перебувала у сфері досліджень Henderson J. [1], Vynum C. [2], Crawford V. [3], Blackett R. [4] та інших. Ці напрацювання дозволяють оцінити та проаналізувати ситуацію, що склалася. Водночас боротьба афроамериканців за громадянські права в першій половині XX ст. ще не була предметом окремого дослідження в українській історіографії.

Мета статті. На основі комплексного й об'єктивного аналізу з'ясувати особливості діяльності організаторів боротьби афроамериканців за їхні громадянські права в контексті історичного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Одним із лідерів руху в боротьбі за громадянські права в США першій половині XX ст. був Маркус Гарві. Він народився на Ямайці 17 серпня 1887 р. Тоді його родина належала до найбіднішої верстви населення, адже вони були повністю темношкірі та мали африканське походження. Г. Маркус працював на фермі в одного із землевласників та до 14 років додатково навчався в школі при одній із церков, далі здобувати освіту не мав змоги через скрутне матеріальне становище родини, котра не могла собі дозволити оплачувати його навчання. Тільки у 1901 р. дядько дозволив навчатися у своїй друкарні. Завдяки старанням та здібностям Г. Маркус швидко опанував професію і згодом став бригадиром цього видавництва [5]. Через участь в одному зі страйків працівників друкарень його було звільнено з роботи. Економічна криза, яку в цей час переживала Ямайка, ускладнювала пошук роботи та обмежувала можливості для реалізації, тому Г. Маркус у 1910 р. переїхав до Коста-Ріки, де працював на плантації. У цей час став видавати газету, у якій критикував місцеву владу.

Згодом Г. Маркус почав багато подорожувати країнами Центральної Америки, але захворів і вирішив переїхати в Лондон. У столиці Великобританії він почав здобувати освіту. Під час навчання досліджував африканську культуру та історію, багато публічно виступав та працював у видавництві. Слід зазначити, що в перші десятиліття XX ст. в Англії було досить мало темношкірих людей, вони зазвичай працювали як домашні робітники (економки, водії, садівники) в заможних сім'ях. Варто згадати, що Гарві систематично писав статті для періодичних видань, особливо популярною стала його публікація про Ямайку. Ця стаття принесла популярність авторові та привернула увагу англійського суспільства до способу життя людей на острові.

Після мандрівок країнами Європи Г. Маркус вирішив повернутися додому, а під час подорожі познайомився із африканським місіонером, від якого дізнався багато про життя в Африці. Отримані в Англії знання та почуті від місіонера відомості спонукали Г. Маркуса заснувати рух, який об'єднував темношкірих людей у всьому світі. Повернувшись на Ямайку, він ініціював створення одразу двох організацій: "Ліги африканських общин" та "Міжнародної організації розвитку темношкірих громад" [7]. Його вимоги прав та захисту для темношкірих громадян здобули чималу підтримку в суспільстві, відтак Маркус Гарві став засновником руху "Назад в Африку" [6]. Проте умови для діяльності на Ямайці були не зовсім

сприятливі, тому Г.Марві переїхав до США, де в 1916 р. у Нью-Йорку продовжила роботу “Міжнародна організація розвитку темношкірих громад”. Як зазначено в установчих документах установи, девізом став вислів: “Один Бог – одна ціль – одна доля”. Цінності організації знайшли прихильників серед населення США; за свідченнями самого Г. Маркуса, до 1919 р. кількість його прихильників сягала до 20000 осіб [5]. У 1918 р. Гарві в Нью-Йорку започаткував видавництво газети, яка поширювала його ідеї.

Рух набув масового характеру на теренах багатьох континентів: його представництва було відкрито в багатьох гетто, де проживали темношкірі в США, згодом – в Європі, Австралії та Південній Африці, а кількість прихильників організації сягала приблизно 4 млн осіб. Маркус Гарві висунув власну теорію “чорної унікальності”, за якою в Африці мав з’явитися темношкірий “імператор”, під керівництвом якого мало відбутися відродження темношкірої раси [5]. Для того, щоб темношкірі змогли повертатися на свою Батьківщину, в Африку, він заснував власну компанію, яка займалася логістикою – мала транспортні засоби для перевезення та координувала деякі фінансові проекти з міжнародної торгівлі.

Окремі радикальні погляди Г. Маркуса (частково підтримував Ку-клукс-клан, адже вважав неприйнятним змішування рас) все ж мали соціальний спротив як серед пересічних американців, так і серед його послідовників [7]. Багато його прибічників не розуміли цього та почали відмовлятися від такої співпраці. Вершини своєї популярності як лідер боротьби за права темношкірих американців він досяг у 1920 р., коли став головою міжнародного конгресу щодо прав темношкірих в районі Гарлем штату Нью-Йорк (на цьому заході були присутні представники більше ніж 20 країн). На завершення конгресу містом пройшла 50-тисячна хода. Усе ж через свої суперечливі ідеї щодо боротьби темношкірого заселення Г. Маркус почав відчутно втрачати підтримку населення. Ведучи бізнес, він зіткнувся з великою кількістю перешкод, і, зрештою, в 1925 р. він був засуджений за шахрайство на 10 років. Згодом його справу переглянули та зменшили термін ув’язнення, а після звільнення Г. Маркуса депортували зі США [5].

Також, слід згадати, що Маркус Гарві був великим прихильником такої релігії як Растеферіанство (навіть досьогодні послідовники цієї релігії називають його пророком). Суть цієї релігії полягає у любові до ближнього та збереження власної ідентичності. Гарві в одній зі своїх праць закликав темношкірих повернутися на землі предків, відроджувати власну культуру і традиції, відмовляючись від чужих. У цій роботі висунуто і доведено гіпотезу про те, що вся світова цивілізація пішла від темношкірих. Він наполягав, щоб навіть Ісуса Христа представляли як темношкірого, добивався, щоб послідовники цього вчення створювали власні церкви [7].

Гарві передбачав, що має з'явитися цар який відродить та поліпшить становище темношкірої раси. У часи, коли Хайле Селассіє I став керувати Ефіопією, багато темношкірих повірили в ідеї Гарві про відродження нації та в те, що здобуття свободи від інших країн вже близько. Від цього імператора, власне, і походить назва релігії адже після коронації він отримав ім'я Рас Тефері Меконнин [5]. Віряни вважали, що цей імператор є давнім нащадком царя Соломона і прирівнювали його до месії. Також послідовники цієї віри тлумачили по-своєму Біблію: темношкірих вони прирівнювали до ізраїльського народу та вважали факт, що Єгова віддав їх у рабство до людей з білою шкірою, покаранням за гріхи. Вони чекали пришествия визволителя, який їх проведе в Ефіопію, яка, за віруваннями, була раєм на землі [7]. Попри всі, навіть найбільш радикальні та суперечливі погляди Маркуса Гарві, його ідеї стали потужним поштовхом до створення руху темношкірих за свої права.

Не менш відомим борцем за права афроамериканців є Аса Філіп Рендольф, який народився у штаті Флорида, але ще в дитинстві разом зі своєю сім'єю переїхав до Нью-Йорка, де навчався в місцевій школі, а згодом – у коледжі. Разом із письменником Чендлером Оуеном Аса Філіп Рендольф заснував агентство, яке допомагало темношкірим із працевлаштуванням. Також вони започаткували видання журналу “Послання”, який згодом замінили на “Чорний робітник”. На сторінках періодичних видань вони закликали суспільство підтримувати темношкірих громадян, а владу – збільшити кількість темношкірих громадян на керівних посадах, зокрема в армії та в промисловості, зважаючи на їхні здобутки та якість виконуваної роботи [2, с. 3 – 4].

У 1925 р. разом із іншими громадськими діячами Аса Філіп Рендольф заснував братство. Учасники цього братства відстоювали покращення умов праці, збільшення зарплатні для темношкірих, адже в той час непоодинокими були випадки, що за однаково виконаний об'єм роботи темношкірі отримували меншу зарплатню, ніж білошкірі. З часом братство перетворилося на профспілкову організацію для темношкірих громадян. Їм вдалось підписати угоду із однією із найбільших компаній того часу, яка займалася виробництвом залізничних вагонів. У цьому документі прописано гарантії усіх виплат та покращення умов праці для афроамериканців [2, с. 4].

Також, Аса Філіп Рендольф намагався вибороти право темношкірих на роботу в уряді та в представництвах місцевого самоврядування. Президент США Франклін Рузвельт у той час активно готувався до війни та його мало цікавили на той час боротьба за громадянські права темношкірих [1, с. 154]. Також він хотів уникнути суперечок із представниками південних штатів, які на той час мали численне представництво в конгресі

і виступали проти будь-яких законів щодо захисту прав афроамериканців. Рендольф закликав президента остаточно покінчити із дискримінацією та прийняти відповідні закони. Рузвельт відмовив, аргументуючи це тим що пріоритетними є питання війни. Проте такий стан справ не зупинив лідера, Аса Філіп Рендольф почав закликати своїх прихильників до організації багатотисячного мітингу у Вашингтоні. Президент відреагував на такі заклики та 25 червня 1941 р. підписав указ, яким усувалася расова дискримінація щодо праці темношкірих громадян передусім в уряді та оборонній промисловості [4, с. 97]. Слід сказати, що цей документ не встановлював повної рівності у сфері зайнятості, проте було створено Комітет із працевлаштування [1, с. 155].

Після закінчення Другої світової війни Рендольф заснував Лігу ненасильницької громадянської непокори проти військової сегрегації. Після цього з ініціативи провідника руху за права темношкірих наступним президентом США Гаррі Труменом 26 липня 1948 р. було видано указ, згідно якого в армії США скасовувалася расова сегрегація. За каденції Трумена почала роботу спеціальна комісія, завданням якої став пошук методів та сприяння введення політики толерантності щодо темношкірого населення [2, с. 47–48]. Рендольф усе своє подальше життя намагався боротися за права темношкірих, він брав активну участь у роботі правозахисних організацій, намагався висвітлювати в американському суспільстві проблеми расизму та сегрегації.

У боротьбі за громадянські права афроамериканців та рівність жінок прославилася Мері Еліза Черч Террелл. Вона народилася у сім'ї колишніх рабів у штаті Теннессі; батьки мали успішний бізнес, володіли декількома підприємствами, тому мали достатньо грошей, щоб дати хорошу освіту дітям. Вона навчалася в коледжі штату Огайо, де змогла отримати ступінь бакалавра, а згодом і магістра [8; 9]. Під час навчання Мері Еліза викладала іноземні мови в школі для темношкірих. Разом з тим Черч Террелл брала активну участь у громадському житті: була активною учасницею Національної американської жіночої асоціації виборців, яка боролася за надання виборчого права жінкам. Згадана організація боролася за встановлення виборчого права у США та інших країнах. Перед Мері Елізою стояло безліч перешкод: через колір шкіри, часто її не сприймали колеги, адже вважали, що жінка (та ще і темношкіра) не має права брати активну участь у суспільних процесах [10]. Попри все вона продовжувала працювати в цьому напрямку та допомагати багатьом людям, які стали жертвами законів тих часів.

У 1896 р. Мері Еліза Черч Террелл очолила Національну асоціацію темношкірих жінок. Під її керівництвом організація боролася за припи-

нення дискримінації, зокрема в освіті та соціальних сферах. Також, вона була членом ради освіти в штаті Вашингтон в окрузі Колумбія. Вона була першою темношкірою жінкою, якій вдалось отримати таку посаду. У сфері освіти вона робила все можливе, щоб розширити права на навчання темношкірих дітей. Пізніше Мері стала постійним членом Національної організації сприяння розвитку темношкірого населення [10; 11], а в 1949 р. приєдналася до Вашингтонського відділення Американської організації жінок, в рамках роботи якої докладала чимало зусиль задля надання рівних прав навчатися в коледжах та університетах усім людям незалежно від статі, національності чи кольору шкіри [8]. Усю свою діяльність вона спрямовувала на надання рівних прав жінкам із чоловіками, боротьбі із расизмом та сегрегації в освітній та соціальній сферах.

Ще одним активним представником руху за громадянські права темношкірих є Малколм Ікс. Він народився 19 травня 1925 р. в штаті Небраска, а його батьки брали активну участь у боротьбі темношкірих за права, були прихильниками діяльності Маркуса Гарві. Сім'ю Малколма Ікса через їхню позицію часто переслідували, тому вони були змушені часто переїжджати до інших штатів. Малколм чудово вчився в школі, мріяв стати адвокатом. За таку мрію в школі його вчителі висміювали і стверджували, що людина із чорною шкірою не зможе працювати у сфері юриспруденції. Сім'я потерпала від фінансових труднощів, тому Малколм Ікс від 14 років був змушений працювати, щоб забезпечити своїх рідних [4, с. 254]. Через брак грошей він займався азартними іграми, торгівлею наркотиками, грабував заможних людей. На одному із пограбувань був спійманий поліцією та ув'язнений, а саме в цей час його рідні вступили в релігійну організацію "Нації Ісламу", яка проповідувала дотримання релігійних норм, вказаних у Корані, засудження расизму і т. д. [4, с. 258]. Перебуваючи в складних життєвих обставинах, Малколм став активним учасником цієї організації та кардинально вирішив змінити свою долю. Ще у в'язниці він позбувся всіх шкідливих звичок, активно займався самоосвітою, цілі дні проводив у тюремній бібліотеці, вивчаючи іноземні мови, право та закони.

Зауважимо, що "Нація ісламу" була створена Воллесом Фард Мухаммадом у 1930 р. у штаті Мічиган, а її прихильники вірили в те, що лідер є пророком на землі. Засадничими принципами стали вчення традиційного ісламу, поєднані із ідеями чорного націоналізму [4, с. 280]. Провідники організації закликали до расової єдності та взаємодопомоги. Під час Другої світової війни в роботі організації спостерігаємо певний занепад, проте коли до неї вступив новий прогресивний лідер Мальком Ікс, вона здобула популярність серед темношкірих громадян у США. Принципами цієї організації стали здоровий спосіб життя, дотримання норм моралі,

відмова від шкідливих звичок і т. д. Учасники організації вважали, що в такий спосіб вони протиставляють себе людям із білою шкірою, чие суспільство, за їхніми переконаннями, будується на злі, жадібності та жорстокості [12]. Головним у їхніх віруваннях є віра в Аллаха, представником якого вважали Воллеса Фарда Мухаммада. Також учасники організації підтримували ідею про те, що темношкірі є першою расою серед людей і саме вони є богообраним народом. Так, як і Маркус Гарві, члени організації просували ідею повернення темношкірих до Африки та створення там власної міцної держави.

Малколм Ікс після того, як був звільнений із тюрми, пропагував принципи цієї організації. Він дбав про облаштування спеціальних храмів, у яких могли б відбуватися зустрічі із послідовниками. Також, видавав власну газету під назвою “Мухаммед говорить”, а від кожного члена організації вимагалось продавати ці газети на вулицях, щоб популяризувати їхнє вчення та заохочувати приєднатися до них [4, с. 256]. Завдяки діяльності Малколма Ікса організація “Нації Ісламу” значно збільшилась, адже навіть у той час чорношкірі зазнавали утисків у суспільстві, їхню думку ніхто не поважав.

Завдяки своїй кмітливості та креативним ідеям Малколм швидко зміг стати служителем Бостонського храму, який він заснував. Згодом його нагородили посадою служителя храму Гарлемі, який був найбільшим та найпрестижнішим. Елайджа Мухаммед, який мав особливу прихильність до Мальколма, визнаючи його талант, присвоїв йому звання Національного представника нації ісламу та назвав його другим за рангом після самого Мухаммеда. За часів діяльності Малколма прихильників організації налічувалось до пів мільйона осіб [13; 14, с.10]. Він виступав на вулицях та найбільших університетах, таких як Гарвард та Оксфорд, проте в 1963 р. між Малколмом та Елайджем Мухаммедом виникли суперечки щодо політичного напрямку діяльності організації [12]: Малколм закликав організацію стати більш активною в широкомасштабних протестах за громадянські права, а не стояти осторонь.

Через постійні суперечки Малколм залишив-таки «Націю ісламу», після чого почав подорожувати світом: здійснив паломництво до Мекки, відвідав Африку. Проте не облишив ідей боротьби за права темношкірих: у 1964 р. він звернувся до Організації африканської єдності, міжурядової групи, створеної для сприяння африканській єдності, міжнародній співпраці та економічному розвитку, а вже в 1965 р. він заснував Організацію афроамериканської єдності [12, с. 255].

Слід зауважити, що крім діяльності в організації, Малколм додатково ще активно виступав за права темношкірих. Під час своїх промов Ікс

засуджував багатьох політиків за їхню бездіяльність стосовно темношкірих, а також не підтримував прихильників пасивні способи боротьби за права темношкірих, вважав таку діяльність безглуздою та безрезультативною. Слід додати, що багато учасників організації, які виступали за ненасильницьку та правозахисну боротьбу, не підтримували таких ідей Малколма, а їхні противники та опоненти використовували вислови Ікса з метою убезпечити інших від вступу до неї. Сама організація намагалася вести неполітичну діяльність [12].

Задля усунення расової сегрегації, дискримінації та допомоги афроамериканцям було засновано американське товариство “Національна міська ліга”. Воно було створено на основі правозахисних організацій, а саме Комітету з поліпшення промислових умов серед темношкірих та Національної ліги захисту темношкірих жінок. Новостворена організація прагнула допомогти афроамериканцям, особливо тим, хто переїжджає до Нью-Йорка із південних районів, знайти для них роботу, житло та адаптуватися до міського життя. Досвід створення таких соціальних організацій підхопили й інші міста. Від початку заснування ліга була міжрасовою, її заснували та очолили Джордж Едмунд Хейнс, який був першим афроамериканцем, який отримав ступінь доктора філософії в Колумбійському університеті та Рут Стендіш Болдуїн, яка була білошкірою благодійницею з Нью-Йорка. Основним завданням, яке перед собою ставила Національна міська ліга, стала допомога мігрантам. Організація наголошувала на правах працевлаштування афроамериканців, зокрема в оборонній промисловості [15], а згодом стала однією з найсильніших у боротьбі за громадянські права, розширила свою діяльність щодо питань захисту навколишнього середовища, енергозбереження та боротьби із бідністю.

Відомим борцем за становлення справедливих прав афроамериканців є адвокат Чарльз Гамільтон Х’юстон. Він народився в родині колишнього раба та був афроамериканцем, що складало для нього великі труднощі під час навчання та побудови його адвокатської кар’єри [4, с. 29]. Після завершення навчання в коледжі працював учителем англійської мови. Коли США вступили в Першу світову війну, Х’юстон приєднався до армії. Після закінчення війни він вступив до Гарвардської школи права, де був першим чорношкірим студентом [14]. У 1922 р. він отримав ступінь бакалавра права, а в 1923 р. – ступінь доктора. Після закінчення навчання в 1924 р. був прийнятий до колегії адвокатів Вашингтона [17].

Х’юстон створив школу, яка була головним національним центром підготовки чорношкірих адвокатів. Школа змогла отримати акредитацію Асоціації американських юридичних шкіл та Американської асоціації

юристів. Залучаючи видатних адвокатів до школи як лекторів та створюючи юридичну мережу для своїх студентів, Х'юстон став наставником для цілого покоління юристів [16]. У нього навчалися чверть усіх темношкірих адвокатів у Сполучених Штатах того часу, включно із Тергудом Маршалом, який став суддею Верховного суду США. Х'юстон вважав, що закон можна використовувати для боротьби з расовою дискримінацією, і заохочував своїх студентів працювати для досягнення таких важливих соціальних цілей.

Гамільтон Х'юстон завершив свою діяльність учителя в 1935 р. та став першим спеціальним радником Національної асоціації сприяння розвитку темношкірого населення, де працював до 1940 р. [18]. На цій посаді він створив прийоми судового розгляду для скасування расової дискримінації у всіх сферах суспільного життя. За час своєї роботи в асоціації він брав участь практично у всіх кримінальних справах, щодо громадянських прав темношкірих, які дійшли до Верховного суду США. Він працював над тим, щоб покласти край виключенню афроамериканців із учасників судів присяжних на півдні [19].

Також Гамільтон Х'юстон відіграв важливу роль у процесі скасування расистських законів Джима Кроу. Саме його називали людиною "яка вбила Джима Кроу". Х'юстон брав участь у розгляді більшості кримінальних справ про громадянські права, які розглядалися у Верховному суді. Найбільше обурення серед законів Джима Кроу в нього викликала освітня складова. Він вважав неправильним та неприйнятним розмежування дітей за кольором шкіри. Також він зазначав що умови для навчання темношкірих дітей є незадовільними, Х'юстон докладав чимало зусиль щодо скасування сегрегації у сфері освіти [4, с. 29]. Він організував кампанію, щоб змусити південні райони створити умови для навчання темношкірих дітей нарівні із білими та об'єднати усіх дітей, відмінити принцип формування класів з урахуванням кольору шкіри. Згідно його спостережень, у південних штатах на освіту темношкірих учнів виділялася незначна сума коштів, порівняно із тією, що виділялася білим учням. Навчальні класи для темношкірих мали набагато гірше обладнання та шкільне приладдя [20], тож Гамільтон добивався зміни цієї ситуації.

Усе ж Х'юстон найбільше уваги приділяв навчальним закладам для юристів: намагався побороти сегрегацію, яка була чітко виражена у цій сфері, йому вдалось створити програму оновлення юридичних навчальних закладів, згідно з якою в юридичних школах мала початися боротьба із сегрегацією. Вклад цього видатного юриста та науковця в боротьбу афроамериканців є неоцінним. Протягом всього життя, незважаючи на усі труднощі, зокрема чітко виражену упередженість та несприйняття

суспільством темношкірих громадян, він зміг досягти успіху. Крім того, він навчав нову епоху американських юристів, які в майбутньому боролися із сегрегацією та продовжили його справу.

Висновки. Перша половина ХХ ст. стала періодом перелому та трансформації суспільної думки. У багатьох штатах продовжували діяти расистські закони, більшість з яких були абсурдними. Темношкіре населення почало новий етап боротьби за отримання громадянських прав. Провідними лідерами свого часу стали Гарві Маркус, Аса Філіп Рендольф, Мері Еліза Черч Террелл, Джордж Едмунд Хейнс, Рут Стендіш Болдуїн, Малколм Ікс, Гамільтон Х'юстон. Методи їхньої боротьби – створення громадських організацій юридичного, соціального та релігійного спрямування, заснування періодичних видань, координування масових акцій. Окремих борців за права афроамериканців часто переслідували та погрожували за їхню діяльність. Попри всі труднощі та виклики, вони намагалися популяризувати цю надзвичайно важливу проблему в суспільстві. Їхня діяльність та отримані результати заклали міцний фундамент, на основі якого боротьба афроамериканців за громадянські права вийшла на новий рівень розвитку та досягла розквіту в другій половині ХХ ст.

Література:

1. Henderson J. A. Philip Randolph and the dilemmas of socialism and black nationalism in the United States, 1917-1941. *Race & Class*. 1978. Vol. 20, no. 2. P. 143–160. URL: <https://doi.org/10.1177/030639687802000204>
2. Bynum C. L. A. Philip Randolph and the Struggle for Civil Rights. University of Illinois Press. Chicago, 2010. 280 p.
3. Crawford V. Coretta Scott King and the Struggle for Civil and Human Rights: An Enduring Legacy. *The Journal of African American History*. 2007. Vol. 92, no. 1. P. 106–117. URL: <https://doi.org/10.1086/jaahv92n1p106>
4. Blackett R. J. M. Building an Antislavery Wall: Black Americans in the Atlantic Abolitionist Movement, 1830-1860. Louisiana State University Press. London, 2002. 252 p.
5. Marcus Garvey and the Universal Negro Improvement Association, The Twentieth Century, Divining America: Religion in American History, Teacher Serve, National Humanities Center. *Homepage - National Humanities Center*. URL: <http://nationalhumanitiescenter.org/tserve/twenty/tkeyinfo/garvey.htm>
6. English Heritage. *English Heritage*. URL: <https://www.english-heritage.org.uk/visit/blue-plaques/marcus-garvey>
7. My Title. *Afroculture.net*. URL: <https://afroculture.net/marcus-garvey-leader-of-the-back-to-africa-movement-pan-africanist>
8. Because of Her Story: Activist and Suffragist Mary Church Terrell. *National Museum of African American History and Culture*. URL: <https://nmaahc.si.edu/explore/stories/because-her-story-activist-and-suffragist-mary-church-terrell>
9. Life Story: Mary Church Terrell - Women & the American Story. URL: <https://wams.nyhistory.org/modernizing-america/woman-suffrage/mary-church-terrell>

10. Biography: Mary Church Terrell. *National Women's History Museum*. URL: <https://www.womenshistory.org/education-resources/biographies/mary-church-terrell>
11. Mary Church Terrell, Suffragist and Civil Rights Activist | In Custodia Legis. *The Library of Congress*. URL: <https://blogs.loc.gov/law/2020/03/mary-church-terrell-suffragist-and-civil-rights-activist>
12. Malcolm X The Ballot or the Bullet. *APM Reports - Investigations and Documentaries from American Public Media*. URL: <https://americanradioworks.publicradio.org/features/blackspeech/mx.htm>
13. Malcolm X: Children, Assassination & Quotes - HISTORY. *History.com*. URL: <https://www.history.com/topics/black-history/malcolm-x>
14. Nimitz A. H. Violence and/or Nonviolence in the Success of the Civil Rights Movement: The Malcolm X–Martin Luther King, Jr. Nexus. *New Political Science*. 2016. Vol. 38, no. 1. P. 1–22. URL: <https://doi.org/10.1080/07393148.2015.1125116>
15. Malcolm X: Life and Death 1925-1965, MLK - Wesleyan University. *Welcome to Wesleyan University - Middletown, Connecticut - Wesleyan University*. URL: <https://www.wesleyan.edu/mlk/posters/malcolmx.html>
16. Charles Hamilton Houston - Americans Who Tell The Truth. *Americans Who Tell The Truth*. URL: <https://americanswhotellthetruth.org/portraits/charles-hamilton-houston>
17. Charles Hamilton Houston Radcliffe Institute for Advanced Study at Harvard University. *Radcliffe Institute for Advanced Study at Harvard University*. URL: <https://legacyofslavery.harvard.edu/alumni/charles-hamilton-houston>
18. Charles Hamilton Houston Residence, African American Heritage Trail. URL: <https://www.culturaltourismdc.org/portal/charles-hamilton-houston-residence-african-american-heritage-trail>
19. Charles Hamilton Houston. *NAACP*. URL: <https://naacp.org/find-resources/history-explained/civil-rights-leaders/charles-hamilton-houston>
20. John Brown. *American Battlefield Trust*. URL: <https://www.battlefields.org/learn/biographies/john-brown>

Reference:

1. Henderson J. A. (1978). Philip Randolph and the dilemmas of socialism and black nationalism in the United States, 1917-1941. *Race & Class* [in English].
2. Bynum C. L. A. (2010). Philip Randolph and the Struggle for Civil Rights. *University of Illinois Press*. Chicago [in English].
3. Crawford V. (2007). Coretta Scott King and the Struggle for Civil and Human Rights: An Enduring Legacy. *The Journal of African American History* [in English].
4. Blackett R. J. M. (2002). Building an Antislavery Wall: Black Americans in the Atlantic Abolitionist Movement, 1830-1860. *Louisiana State University Press*. London [in English].
5. Marcus Garvey and the Universal Negro Improvement Association, The Twentieth Century, *Divining America: Religion in American History*, Teacher Serve, National Humanities Center. *Homepage - National Humanities Center* [in English].
6. English Heritage. *English Heritage* [in English].
7. My Title. *Afroculture.net* [in English].
8. Because of Her Story: Activist and Suffragist Mary Church Terrell. *National Museum of African American History and Culture* [in English].
9. Life Story: Mary Church Terrell - Women & the American Story. *Women & the American Story* [in English].

10. Biography: Mary Church Terrell. National Women's History Museum [in English].
11. Mary Church Terrell, Suffragist and Civil Rights Activist In Custodia Legis. *The Library of Congress* [in English].
12. Malcolm X The Ballot or the Bullet. *APM Reports - Investigations and Documentaries from American Public Media* [in English].
13. Malcolm X: Children, Assassination & Quotes - HISTORY. *History.com*. [in English].
14. Nimtz A. H. (2016). Violence and/or Nonviolence in the Success of the Civil Rights Movement: The Malcolm X–Martin Luther King, Jr. Nexus. *New Political Science* [in English].
15. Malcolm X: Life and Death 1925-1965, MLK - Wesleyan University. *Welcome to Wesleyan University - Middletown, Connecticut - Wesleyan University* [in English].
16. Charles Hamilton Houston - Americans Who Tell The Truth. *Americans Who Tell The Truth* [in English].
17. Charles Hamilton Houston Radcliffe Institute for Advanced Study at Harvard University. *Radcliffe Institute for Advanced Study at Harvard University* [in English].
18. Charles Hamilton Houston Residence, African American Heritage Trail [in English].
19. Charles Hamilton Houston. *NAACP* [in English].
20. John Brown. *American Battlefield Trust* [in English].